

Shahid Bahonar
University of Kerman

A philosophical reflection on the purpose of marriage and criteria for choosing a husband in Ferdowsi's Shahnameh

Dr. Najmedin Gilani¹

¹. Assistant Professor of the History Department of Ferdowsi University of Mashhad. E-mail: gilani@um.ac.ir.

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: <i>Research Article</i></p> <p>Article history: Received: <i>23 Jan 2023</i> Revised: <i>13 April 2023</i> Accepted: <i>9 August 2023</i> Published online: <i>25 September 2023</i></p> <p>Keywords: -Ferdowsi's Shahnameh -Marriage -choosing a husband -Plato -Schopenhauer -Nietzsche -Hume</p>	<p>The present research is about the relationship between teachings in Ferdowsi's Shahnameh with the thoughts of philosophers and thinkers such as: Plato, Schopenhauer, Nietzsche, Hume and Will Durant have studied about the purpose of marriage about the purpose of marriage, the criteria of choosing a husband (attention to body and fitness and courage). In fact, the purpose of this research is a philosophical analysis and reflection on the purpose of marriage and the criteria for choosing a husband in the Shahnameh. The purpose of marriage and mating in Ferdowsi's Shahnameh is to give birth to a child. Courage and fitness are among the criteria for choosing a husband in the Shahnameh. Why bravery and fitness were the criteria for your selection in Shahnameh? How was the position of the body and the beauty of the body in the Shahnameh? There are questions that the author has answered based on the teachings of the mentioned philosophers. The results indicate that the sanctity of marriage was due to the continuation of the species and the birth of children, physical fitness also helped the continuation of the correct species, and the beauty of the body was as important as the beauty of the mind. Also, in the ancient world, due to the existing conditions, attention to the body was paid attention to along with the soul and soul. In this research, an attempt has been made to deal with this issue with a descriptive - analytical method.</p>

Cite this article: Gilani, Najmedin (2023). A philosophical reflection on the purpose of marriage and criteria for choosing a husband in Ferdowsi's Shahnameh, 5(1) 157-173.

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: 10.22103/JIC.2023.21645.1215

English Extended Abstract

---

1. Introduction

The present research is about the relationship between teachings in Ferdowsi's Shahnameh - which is an abstract and extract of the experience and culture of Iranians-with the thoughts of philosophers and thinkers such as: Plato, Schopenhauer, Nietzsche, Hume and Will Durant have studied about the purpose of marriage about the purpose of marriage, the criteria of choosing a husband (attention to body and fitness and courage). One of the aspects that has not been paid enough attention to is the philosophical aspect of Shahnameh. This research is trying to refer to the ideas and theories of Plato, Schopenhauer, Nietzsche and Hume; to provide a philosophical analysis of the Iranian teachings in the Shahnameh about the purpose of marriage and the criteria for choosing a husband. The reason for choosing the above philosophers is that their thought in this field is very similar to the culture of ancient Iran and Ferdowsi's Shahnameh. By referring to their theories, the author has tried to provide a different and philosophical meaning, concept and understanding of the purpose of marriage and the criteria of choosing a husband.

In fact, the purpose of this research is a philosophical analysis and reflection on the purpose of marriage and the criteria for choosing a husband in the Shahnameh. The purpose of marriage and mating in Ferdowsi's Shahnameh is to give birth to a child. Courage and fitness are among the criteria for choosing a husband in the Shahnameh. Its body and beauty are valuable in Ferdowsi's Shahnameh and it has played a prominent role in political and romantic relationships. Courage and fitness are among the criteria for choosing a husband in the Shahnameh. Why bravery and fitness were the criteria for your selection in Shahnameh? How was the position of the body and the beauty of the body in the Shahnameh? There are questions that the author has answered based on the teachings of the mentioned philosophers.

2. Research Methodology

The research method in this article is descriptive-analytical. The author has analyzed the subject by referring to Ferdowsi's Shahnameh and using the theories of philosophers such as: Plato, Schopenhauer, Nietzsche and Hume.

3. Discussion

Shahnameh is not a one-dimensional and one-branch work. For Ferdowsi, the nickname "Hakim" represents the multifacetedness of this character and his work. In fact, the Shahnameh is a treasure of Iranian mythology, history, religion and culture, all aspects of which have not yet been investigated properly. One of the aspects that has not been paid enough attention to is the philosophical aspect of Shahnameh. The evidence indicates that there is a very close similarity between the teachings in Ferdowsi's Shahnameh and the theories of philosophers such as: Plato, Schopenhauer, Nietzsche and Hume. In Ferdowsi's Shahnameh, the purpose of marriage is to have a child. Most of the above philosophers also consider the purpose of marriage to beget children. Of course, this case is rooted in the religious beliefs of Iranians. In the religious belief of Iranians, a child had a religious value. Because the number of followers of Mazda's religion increased with each child. Its body and beauty also have the same value as the beauty of the soul in the religious beliefs of Iranians and consequently Ferdowsi's Shahnameh. One of the criteria for choosing a bride in the Shahnameh was the beauty of the body and fitness. Courage was also valued so much that girls prefer brave heroes over wealthy princes. In all these cases, there is a similarity between the teachings in Ferdowsi's Shahnameh and the theories of the above philosophers.

English Extended Abstract

---

4. Conclusion

The current research is based on the theories of philosophers such as: Plato, Schopenhauer, Nietzsche, Hume and Will Durant; He had a philosophical reflection and analysis on the purpose of marriage and the criteria for choosing a husband in Ferdowsi's Shahnameh. The results indicate that the purpose of marriage was the continuation of the species and the birth of children. As can be seen from the evidence, this idea was rooted in the religious and mythological beliefs of Iranians. In Ferdowsi's Shahnameh, the purpose of marriage in most cases is to have a child. The same thing that Schopenhauer, Nietzsche and Will Durant interpreted and analyzed with a philosophical statement. Also, in Iranian culture, religion of Zoroastrianism and following them in Ferdowsi's Shahnameh, special attention has been paid to body, body beauty and physical fitness. Physical fitness has such a place in Ferdowsi's Shahnameh that it has been one of the main criteria for choosing a husband for girls. Why is fitness and courage superior to other criteria? Have been analyzed by each of the philosophers in a different way. Hume believed that the beauty of the body was as valuable as the beauty of the mind. Because the beauty of the body, like the beauty of the mind, makes us feel good. In fact, it somehow expresses balance, harmony and proportion. Also, they express strength and vitality, which was very valuable in war in the ancient world. In brave and warrior societies like Iranians, strength, courage and agility had a value beyond anything else. For this reason, women prefer physical strength over other criteria. Because the evangelizing power of defense and the strong has evolved. Therefore, in the Iranian religious thought that the world was a battleground of two forces, one must be brave and powerful to help the Ahura forces and defeat the demonic forces.

Another criterion for choosing a husband and the values that have been given special attention in Ferdowsi's Shahnameh and in the philosophical teachings of philosophers such as Plato, Nietzsche and Hume is courage. Hume considers it the absolute foundation of merit and the highest virtue. Nietzsche considers it the principle of all human history. In the Shahnameh, an athlete who is not brave is not an athlete, and fathers preferred the death of their children to their cowardice. Girls also preferred a brave and fearless suitor over a cowardly rich suitor. When Tahmineh hears about Rostam's courage and bravery, she falls in love with him. Gostasp, too, when the suitors of his daughters talk about having treasures and desires, He asks them for courage or brave deeds. Will Durant believes that the need for child support and family management lies in this work.

تأملی فلسفی بر هدف از ازدواج و معیارهای شوی‌گزینی در شاهنامه‌ی فردوسی

نجم‌الدین گیلانی^۱

^۱ استادیار گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد. ایمیل: gilani@um.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۲</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۱/۱۵</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۱۷</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۲۵</p> <p>کلیدواژه‌ها: شاهنامه‌ی فردوسی ازدواج شوی‌گزینی افلاطون شوپنهاور نیچه هیوم</p>	<p>پژوهش حاضر پیوند آموزه‌ها موجود در شاهنامه‌ی فردوسی - که چکیده و عصاره‌ی تجربه و فرهنگ ایرانیان است - با اندیشه‌های فیلسوفان و اندیشمندان مانند: افلاطون، شوپنهاور، نیچه، هیوم و ویل دورانت، درباره‌ی هدف ازدواج و معیارهای شوی‌گزینی (توجه به تن و تناسب اندام و دلیری) را پژوهیده است. در واقع هدف از این پژوهش تحلیل و تأملی فلسفی بر هدف ازدواج و معیارهای شوی‌گزینی در شاهنامه است. هدف از ازدواج و جفت‌جویی در شاهنامه‌ی فردوسی، زادن فرزند است. تن و زیبایی آن در شاهنامه‌ی فردوسی ارزشمند است و در روابط سیاسی و عاشقانه نقش بارزی داشته است. از جمله معیارهای شوی‌گزینی در شاهنامه، شجاعت و تناسب اندام است. این که چرا شجاعت و تناسب اندام معیار انتخاب شوی در شاهنامه بوده است؟ جایگاه تن و زیبایی اندام در شاهنامه چگونه بوده است؟ سؤالاتی هستند که نگارنده بر اساس آموزه‌های فیلسوفان یاد شده پاسخ داده است.</p> <p>نتایج حاکی از آن است که قدسی بودن ازدواج بخاطر تداوم نوع و زادن فرزند بوده، تناسب اندام به بقای اصلح یاری می‌رساند و زیبایی بدن به‌خاطر روح زمانه، به اندازه‌ی زیبایی فکر مورد توجه بوده است. در تمامی این موارد، بین آموزه‌های موجود در شاهنامه‌ی فردوسی و فیلسوفان یاد شده، پیوند قابل تأملی وجود دارد. در این تحقیق تلاش شده با روش توصیفی-تحلیلی به این موضوع پرداخته شود.</p>

استناد: گیلانی، نجم‌الدین (۱۴۰۲). تأملی فلسفی بر هدف از ازدواج و معیارهای شوی‌گزینی در شاهنامه‌ی فردوسی، پژوهشنامه تمدن ایرانی، ۵ (۱)، ۱۷۳-۱۵۷.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان. © نویسندگان.

DOI: 10.22103/JIC.2023.21645.1215

۱. مقدمه

شاهنامه اثری تک‌بعدی و تک‌شاخه‌ای نیست. لقب «حکیم»، برای فردوسی نمودگار همین چندشاخه‌ای بودن این شخصیت و اثرش است (نامور مطلق، ۱۳۸۷: سیزده). در واقع شاهنامه را می‌توان گنجینه‌ای از اساطیر، تاریخ، دین و فرهنگ ایرانی دانست که همه‌ی جنبه‌های آن هنوز آنگونه که باید مورد کندوکاو شایسته قرار نگرفته است (شمیسا، ۱۳۹۶: ۱). یکی از جنبه‌هایی که هنوز آنگونه که باید به آن توجه نشده است، جنبه‌ی فلسفی شاهنامه است. با وجود اینکه فردوسی فیلسوف به معنای اصطلاحی آن نیست، اما در ادب کهن ما وام واژه‌های «حکمت» و «حکیم» به مفهوم «فلسفه» و «فیلسوف» به کار رفته است (دوستخواه، ۱۳۸۴: ۱۰۵). برخی بر این باورند که فردوسی با حکمت خسروانی آشنا بوده و آثار افلاطون، منشأ فلسفه و مفهوم آن را به خوبی می‌شناخته است (رجوع شود به بلخاری، ۱۳۸۷: ۱۵۹-۱۳۹). در هر حال هدف از این مقاله اثبات فیلسوف بودن یا نبودن فردوسی نیست؛ این پژوهش در تلاش است با استناد به اندیشه‌ها و نظریات افلاطون، شوپنهاور، نیچه، هیوم و ویل دورانت؛ تحلیلی فلسفی از آموزه‌های ایرانی موجود در شاهنامه درباره‌ی هدف ازدواج و معیار شوی‌گزینی (توجه به تن، تناسب اندام و دلیری) ارائه دهد. علت‌گزینش فلاسفه‌ی فوق این است که اندیشه‌ی آنها در این زمینه با فرهنگ شهنشاهی ایران باستان و شاهنامه‌ی فردوسی شباهت زیادی دارد. نگارنده با استمداد از نظریه‌های آنها یا به عبارتی با رَسَن آنها در چاه عمیق فرهنگ ایرانیان رفته تا بتواند معنا، مفهوم و برداشتی متفاوت و فلسفی از هدف ازدواج و معیارهای شوی‌گزینی ارائه دهد. در این مقاله، نخست به هدف ازدواج پرداخته شده که ریشه در باورهای اساطیری و مذهبی ایرانیان دارد؛ سپس با توجه به اهمیت تناسب اندام که مربوط به بدن است، ابتدا به جایگاه تن در شاهنامه و فرهنگ ایرانی اشاره‌ای شده، بعد به تناسب اندام و دلیری به عنوان دو معیار شوی‌گزینی پرداخته شده است. لازم به ذکر است، به‌خاطر نبود مجال، تنها موارد فوق -که بیشتر به ویژگی‌های مردانه اختصاص دارد- گزینش شد. گرچه زنان نیز در کانون بحث هستند، ولی پرداختن به معیارهای انتخاب دختران برای همسری خود پژوهشی مستقل می‌طلبد.

۲. پیشینه‌ی تحقیق

در رابطه با ازدواج در شاهنامه تحقیقات زیادی انجام گرفته است. به‌عنوان نمونه آیدنلو در مقاله‌ی «چند بُن‌مایه و آیین مهم «ازدواج»، در ادب حماسی ایران (با ذکر و بررسی برخی نمونه‌های تطبیقی)»، به ۸ نمونه از مضامین و رسوم مهم ازدواج در شاهنامه پرداخته است. نمونه‌هایی مانند: برون مرز همسر‌گزینی، آزمون ازدواج، استقلال عمل دختران برای انتخاب شوی، ازدواج با محارم و انداختن یا ردّ و بدل کردن تُرنج زرین پرداخته است. همچنین روح‌الامینی در مقاله‌های «زن سالاری در ازدواج‌های شاهنامه» و «ساختار اجتماعی ازدواج‌های شاهنامه»، به این موضوع پرداخته است که کلاً با موضوع این مقاله متفاوت است. جلال خالقی مطلق در کتاب زنان در شاهنامه به طور گذرا به این موضوع اشاره می‌کند که هدف از ازدواج در شاهنامه به وجود آمدن فرزند است، ولی نمونه‌های آن را نمی‌آورد. بنابراین، توجه به اینکه مقاله حاضر کاری جدید و پیوندی میان ادبیات و فلسفه است کمتر به آن توجه شده است.

۳. اهمیت و ضرورت تحقیق

بر اهل تحقیق پوشیده نیست، که الفاظ و اشعار فقط الفاظ نیستند یا مثنوی مَهره در فلان بازی زبان شناسی. لفظ مبین فکر است. زبان به تجربه دلالت می‌کند؛ تجربه را بیان می‌کند و باعث دگرگونی‌های فکری، اخلاقی و رفتاری می‌شود (مگی، ۱۳۸۲: ۳۲). بررسی محتوای شعر فردوسی برابر با بررسی تجربه، فکر، اندیشه و طرز زندگی ایرانیان است. چنین تحقیقاتی می‌تواند الگوهای مؤثری برای نسلِ سردرگم امروز باشند. به‌ویژه اسطوره‌ها و قهرمانان اسطوره‌ای می‌توانند الگوهای مناسبی برای تربیت و پرورش نسل امروز باشند. به‌قول جوزف کمبل «اسطوره‌ها باعث می‌شوند که پسر یک کشاورز خود را قهرمان ببیند» (کمبل، ۱۳۸۵: ۲۴۴). همچنین، الگوها و نگرش‌های اخلاقی خردپسندی که در این تحقیق آمده می‌تواند به تعالی و بهتر شدن جامعه کمک کند. این ارزش‌ها، دقیقاً در راستای همان چیزی است که فیلسوفان پیامدگرایان به دنبالش بودند. آنها معتقدند که اخلاقی بودن کنش‌ها را باید بر پایه پیامدهای آنها فهمید. یک روایت از پیامدگرایی، فایده‌گرایی است (داو کینز، بی‌تا: ۱۸۸). در خلال درازترین دوران تاریخ بشر تاکنون، ارزشمندی یا بی‌ارزشی یک کردار یا مفهوم اخلاقی را با پی‌آمد آن می‌سنجند (نیچه، ۱۳۹۷: ۷۶). پی‌آمد و مطالعه چنین سنت‌ها و مفاهیم اخلاقی‌بی و درک فلسفه‌ی آنها برای اجتماع سودمند هستند.

۴. هدف از ازدواج در شاهنامه

ازدواج، از بزرگترین، چالش‌خیزترین، دشوارترین، رنج‌بارترین حماسه‌های زندگی بشر است. پیوند زناشویی به نابی حماسه است. زیرا «دو ناساز: زن و مرد که می‌باید در خوی و خیم، در ویژگی‌های گوناگون، یکی پادینه دیگری باشد، با هم پیوندی پایدار دارند. این دو باید ناساز و پادینه هم باشند. پیوند زناشویی هنگامی پیوندی پسندیده، برجای خویش، درست و رواست که زن به نابی زن باشد؛ مرد به نابی مرد» (کزازی، ۱۳۹۸: ۵۲). گرچه زناشویی مدرن تا حدودی در حال از دست دادن معنای خود است، ولی در دنیای کهن به‌عنوان یک نهاد بر پایدارترین اصول استوار بود (نیچه، ۱۳۹۹: ۱۸۰). اهمیت ازدواج در فرهنگ‌های کهن، به‌گونه‌ای بود که مردان جوان با آزمایش‌های آیینی قدرت و رمز و راز و موفقیت در آن می‌توانستند جواز ازدواج را کسب کنند (رجوع شود به آیدنلو، ۱۳۸۷: ۲؛ فریزر، ۱۳۸۴: ۲۱۰). گرچه فرهنگ کنونی ما هیچ تدارکی برای این مراسم آغازین ندارد؛ اما در گذشته، امتحان دانش، قدرت و تحمل درد از طریق مردان مسن‌تر قبیله برای تقویت پسر انجام می‌گرفت. تنها پس از اینکه پسر از آزمایش سربلند بیرون می‌آمد، برای تماس با دنیای خطرناک و فریبنده زنان آماده می‌شد (سنفورد، ۱۳۸۵: ۱۴۶). در شاهنامه‌ی فردوسی نیز برای اثبات شایستگی‌های پسر برای ازدواج، او را تحت آزمونهای جسمانی و روحانی قرار می‌داده‌اند (حمیدیان، ۱۳۸۷: ۲۰۸). چنان‌که همین آزمون ورود را از زال زری می‌گیرند و وقتی که دانش و دلیری او سنجیده می‌شود، جشن و رامش آیینی را برگزار می‌کنند:

چو زال این سخن‌ها بکرد آشکار
ازو شادمان شد دلِ شهریار
به شادی همه انجمن برشگفت
شهنشاه گیتی زهازه گرفت
یکی جشنگاهی بیاراست شاه
چنان چون شب چارده چرخ ماه...
(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۴۲).

در اساطیر ازدواج جنبه‌ی قدسی و کیهانی داشت. زمین زاینده و مادر با آسمان و ایزدان آسمانی برای زایش پیوند قدسی می‌بست. بدین ترتیب، ازدواج مقدس جایگزین آفرینندگی ایزدان شد. آنها دیگر جهان را نمی‌آفریدند، فقط به بارور کردن آن خرسند بودند (الیاده، ۱۳۷۵: ۱۴۳). در واقع ازدواج و باروری انسان کمک به خلقت تلقی می‌شد. انگیزه‌ی اصلی هم‌آغوشی مردان و زنان در بسیاری از نقاط جهان، بارداروری و باردار شدن بود. به‌ویژه در فصل کاشت محصول این هم‌آغوشی‌های مقدس بیشتر انجام می‌گرفت (فریزر، ۱۳۸۴: ۳۸۱). انسان دنیای کهن نیز که بشدت متأثر از اسطوره‌ها بود

از او الگوگیری می‌کرد. یعنی در عهد عتیق بین اسطوره‌شناسی و تاریخ شکافی نبود، شخصیت‌های تاریخی می‌کوشیدند که از الگوهای دیرینه‌شان، یعنی ایزدان و قهرمانان اساطیری پیروی کنند. بر این اساس، «بیل ابتدایی آلت تناسلی مرد را نمادپردازی می‌کرد و خاک زهدان زمینی را؛ عمل کشت در عمل زاینده‌گی حل می‌شد. خاک، نمایانگر زمین مادر بود، بذر نطفه مردانه» (همان: ۱۴۲ - ۱۴۱ و ۳۲). بدین ترتیب، محرک اقوام باستانی برای ازدواج، آنچه ما امروزه عشق می‌نامیم، نبوده، بلکه بیشتر میل به داشتن فرزند بوده است (ویل دورانت، ۱۳۸۵: ۱۲۶). آنچه دختران بکر در زمان‌های اولیه از آن نگرانی داشت از کف دادن بکارت نبود، بلکه از آن می‌ترسیدند که مبادا شایع شود فلان دختر نازاست (همان، ۱۳۷۸: ۵۱). در باور مذهبی ایرانیان نیز این دلهره و ترس از ناباروری وجود داشت. چنانچه ناباروری دختری به اثبات می‌رسید، امکان داشت با طلاق مواجه شود یا زن دیگری را در کنار شوهر خود پذیرا شود (خالقی مطلق، ۱۳۹۵: ۱۲۸). ریشه‌ی این موضوع نیز از آنجا سرچشمه می‌گرفت که فرزند ارزش مذهبی داشت. زیرا شمار پیروان دین مزدا با هر بچه افزوده می‌شد. از این رو، هرچه شمار فرزندان یک خانواده بیشتر بود به طرفداران آیین مزدیسنا افزوده می‌شد (همان: ۱۱۹). به همین دلیل است که در متون مذهبی زرتشتی مانند مینوی خرد نیز هدف از خلقت پادشاهان ایران از کیومرث تا گشتاسپ، تداوم پیوند و تخمه‌ی کیان و زادن قهرمان است:

دانا از مینوی خرد پرسید که از گیومرث تا گشتاسپ شاهنشاه برای چه نیکی داده شده‌اند و چه سودی ازشان رفت؟
مینوی خرد پاسخ داد که:

- سود گیومرث این بود که مردم و همه نران و ناربان (مردان و زنان)، از تن او بود.
- سود کی قباد این بود که پیوند و تخمه‌ی کیان از او باز رفت (امتداد یافت).
- از کاووس سود این بود که سیاوش از تن او آفریده شد.
- از سیاوش سود این بود که کیخسرو زاده شد.
- از لهراسپ سود این بود که گشتاسپ دین پذیر از تن او آفریده شد (مینوی خرد، ۱۴۰۱: ۱۶۵).
در وندیداد نیز به زنان وعده‌ی فرزند و شیر زیاد که برای فرزند است داده شده است: «ای زن! من ترا زنی پرفرزند و پُرشیر می‌کنم» (دوستخواه، ۱۳۷۴: ۸۸۱) و بارها از زنان همراه با گروه فرزندانشان ستایش شده است (همان: ۶۲۳ - ۶۲۴). از این روی است که مفهوم واژه‌ی «زن»، در فرهنگ ایرانی به معنی «زایش و زائیدن»، است (خالقی مطلق، ۱۳۹۵: ۱۱۹).
همچنین، در اندیشه‌ی ایرانیان باستان و به تبع از آن در شاهنامه‌ی فردوسی که گیتی عرصه‌ی نبرد خیر و شر بود نیز برای پیروزی خیر بر شر تن به ازدواج می‌دادند. زیرا طبق آموزه‌های زرتشت، انسان برای مبارزه با شر و پشتیبانی نیروهای خیر به این دنیا آمده؛ بنابراین، تجدید حیات از فرآیند تجدید نسل‌ها حاصل می‌شد. به همین سبب ازدواج امری بسیار مقدس بود (Cawasji Katrak, 1965: 6). نمونه‌هایی از این هدف (میل به فرزند)، در شاهنامه آورده می‌شود: وقتی زال از طریق پیکی خبر دلدادگی خود را به سام می‌رساند، بسیار خشمگین می‌شود، اما وقتی اخترشناسان می‌گویند از این پیوند کسی زاده می‌شود که امید ایرانیان است و دشمنان ایران را سرکوب می‌کند، شادان می‌شود:

ازین دو هنرمند پیل ژیان	بیاید ببندد به مردی میان
جهانی به پای اندر آرد به تیغ	نهد تخت شاه از بر پشت میغ
ببرد پی بدسگالان ز خاک	به روی زمین بر نماند مفاک
نه سگسار ماند نه مازندران	زمین را بشوید با گرز گران...
به خواب اندر آرد سر دردمند	ببندد در جنگ و راه گزند
بدو باشد ایرانیان را امید	وزو پهلوان را خرام و نوید...
چو بشنید گفتار اخترشناس	بخندید و پذیرفت از ایشان سپاس

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۲۴).

همین‌طور وقتی که تهمینه بر بالین رستم می‌آید، هدف خود را چنین بیان می‌کند:

و دیگر که از تو مگر کردگار   نشاند یکی پورم اندر کنار
مگر چون تو باشد به مردی و زور   سپهرش دهد بهره کیوان و هور

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۲۵۲).

هدف از ازدواج اسکندر با روشنگ، زادن فرزندی چو اسفندیار برای نگه داشتن دین و آیین نیاکان بیان شده است:

بیاراید این آتش زرد هُشت   بگیرد همان زند و استا به مشت
نگه دارد این فال جشن سده   همان نوروز و آتشکده

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۹۵۷).

بهرام گور نیز از منذر می‌خواهد برای او زن اختیار کند، شاید فرزندی برای او زاده شود:

مگر نیز فرزند بینم یکی   که آرام دل باشدم اندکی

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۱۰۷).

در داستان خسرو انوشیروان نیز خاقان ترک تنها پس از اینکه ستاره‌شناسان گفتند که از پیوند دختر خاقان با شهریار ایران، شاهزاده‌ای به دنیا خواهد آمد که شهریار جهان خواهد بود؛ با دادن دختر خویش به خسرو همدستان شد:

از این دخت خاقان و از پشت شاه   بیاید یکی شاه زیبای گاه

برو شهر ایران کنند آفرین   همان پر هنر سرافرازان چین

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۲۹۴).

همچنین در شاهنامه‌ی فردوسی به این موضوع اشاره شده است که جهان از جفت افزایش یافته و اگر جفتی در جهان نباشد، توانایی و پیشرفتی هم نیست. جوانی که زن ندارد، دین او هم کامل نیست و داشتن فرزند باعث ماندگاری نام و روشنی روان است:

جهان را افزایش ز جفت آفرید   که از یک فرونی نیاید پدید

هرآنچه آفریده است به جفت آفرید   گشاده ز رازِ نهفت آفرید...

اگر نیستی جفتی اندر جهان   بماندی توانایی اندر نهان

و دیگر که بی‌جفت ز دین خدای   ندیدیم مردِ جوان را به پای...

چه نیکوتر از پهلوان جوان   که گردد به فرزند روشن روان

چو هنگام رفتن فراز آیدش   به فرزند نو روز باز آیدش

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۲۱).

حتی در شاهنامه‌ی فردوسی از زبان موبد «روزبه»، هدف از آمیختن زن و مرد را زادن فرزند دانسته است:

به یک‌ماه یک‌بار از آمیختن   گر افزون کنی خون بود ریختن

همین مایه از بهر فرزند را   نباید جوان خردمند را

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۱۵۱).

شوپنه‌هاور و نیچه نیز هدف نهایی عشق‌ورزی را تداوم نسل و فرزند می‌دانند. شوپنه‌هاور بیان می‌کند که عشق غایت نهایی همه‌ی تلاش‌های بشری است که هر لحظه جدی‌ترین امور را آشفته می‌سازد. گاهی بزرگترین اذهان را برای چند مدتی مختل می‌سازد. از به هم ریختن معاملات سیاستمداران و تحقیقات دانشی مردان هیچ باکی ندارد. به خوبی می‌داند که چگونه پیچیده‌ترین و ناکسانه‌ترین کارها را برنامه‌ریزی کند که مهم‌ترین مناسبات را برهم زند، و کورترین عقده‌ها را

بگشاید، درستکار را بدکار و وفادار را خائن می‌سازد. همواره چون دیوی که فعلش مضمحل، منقلب و واژگون کردن هر چیزی است که با آن برخورد می‌کند. این همه سر و صدا برای چه؟ چرا چیز به این کوچکی باید نقشی چنین سترگ بازی کند و زندگی عادی بشر را دستخوش آشوب و انقلاب کند؟ سپس شوپنهاور پاسخ می‌دهد که: «آنچه در تکاپو است کم چیزی نیست... هدف نهایی همه‌ی عشق‌ورزی‌ها... بسیار مهم‌تر از همه‌ی اهداف دیگر زندگی است - اگرچه خود افراد از حقیقت بی‌خبر باشند - و آن این است که موجودی جدید به دنیا بیاید؛ بنابراین کاملاً سزاوار چنین جدیتی است که همه کس در تعقیب آن از خود نشان می‌دهد.» (شوپنهاور، ۱۳۸۶: ۲۴-۲۱).

نیچه نیز درباره ازدواج با حالتی دعاگونه باغ زناشویی را یار کسانی می‌داند که هدف از عشق و ازدواجشان بار آوردن «نه تنها چون خودی را که برتر از خودی» باشد. همه‌ی مردم را به عشق زایش آبرانسان، اندرز پیوند زناشویی می‌دهد (نیچه، ۱۳۸۰: ۲۲۵). نکته جالب اینجاست که در داستان عشقی زال و رودابه نویددهنده‌ی ظهور آبرپهلوان حماسه ملی است (حمیدیان، ۱۳۸۷: ۱۵۴). همان هدفی که نیچه به دنبال آن است و آبرپهلوان حماسه نیز زاده می‌شود. در داستان زال و رودابه، منوچهر فقط زمانی با این پیوند موافقت می‌کند که اخترشناسان وعده‌ی زاده شدن آبرپهلوان را می‌دهند:

ازین دختِ مهرباب و از پورسام	گوی پُرمنش زاید و نیکنام
بود زندگانش بسیار مر	همش زور باشد همش نام و فر
همش زهره باشد همش مغز و یال	به رزم و به بزمش نباشد همال...
عقاب از بر ترگ او نگذرد	سران و مهان را به کس نشمرد
یکی برز بالا بود زورمند	همه شیر گیرد به خم کمند
برآتش یکی گور بریان کند	هوا را به شمشیر گریان کند

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۴۰).

۵. تن در شاهنامه

با توجه به اینکه تن و زیبایی تن در عشق‌ورزی و انتخاب شوی و روابط سیاسی بسیار اهمیت داشته، لازم است پیش از پرداختن به تناسب اندام، به‌عنوان یکی از معیارهای مهم شوی‌گزینی، اشاره‌ای به جایگاه تن و زیبایی آن در شاهنامه و فرهنگ ایرانی همراه با تحلیل فلسفی آن بشود، سپس به تناسب اندام پرداخته شود.

توجه به تن و بدن سابقه‌ای به درازای تاریخ دارد و از چنان جایگاهی برخوردار است که نیچه که آموزه‌هایش در این زمینه شباهت زیادی با آموزه‌های زرتشت و ایرانیان دارد؛ می‌گوید: «من تن و روانم» (نیچه، ۱۳۸۰: ۴۵) و پاسداشت از تن را نخستین گام به سوی آبرانسان می‌داند (حجت‌خواه، ۱۳۹۸: ۶۴). روح مبارزه جویی در اندیشه ایرانیان به‌عنوان یک فلسفه زندگی، ایجاب می‌کرد که اهل ورزش باشند. ورزش و تفریحات آن زمان پیوند زیادی با روح مبارزه جویی ایرانیان دارد (حمیدیان، ۱۳۸۷: ۱۰۱).

فضای حماسی و مذهبی شاهنامه و زمانه‌ای که داستان‌های شاهنامه در بستر آنها شکل گرفته‌اند، ایجاب می‌کرده که به تن و تندرستی توجه خاصی شود. به‌طوریکه زرتشتیان حتی ریاضت دادن به بدن را فضیلت به حساب نمی‌آوردند (رجوع شود به زرقانی و دیگران، ۱۳۹۷: ۷۰؛ زهر، ۱۳۷۵: ۴۵۹). همان اندیشه‌ای که بعدها نیچه در «چنین گفت زرتشت»، ذیل عنوان «درباره‌ی خواردارندگان تن»، به شرح و تفسیر آن می‌پردازد و آنها را سزوار وداع با تن‌هاشان می‌داند (نیچه، ۱۳۸۰: ۴۵). تندرستی و سلامت بدن، آن‌چنان در دین زرتشتی اهمیت دارد که تأکید شده آنانی که بیماری تن دارند، حق شرکت در مراسم آیینی و دینی را ندارند (آبان‌یشت، ۱۳۹۲: ۱۱۷-۱۱۶). چنانکه گفته شد، در دین زرتشت گیتی عرصه نبرد دو نیرو است. بنابراین، برای اینکه بتوان با «بازوان خویش با بدکاران پیکار کرد» باید تنی قوی داشت (آذرگشسپ، ۱۳۵۱: ۳۸۴). در اوستا بارها نیروی نیرومندان و پیروزی نیرومندان ستایش شده است (دوستخواه، ۱۳۷۴: ۶۰۰ و ۵۸۱) و از اهورا نیرو و زور خواسته شده است (همان: ۱۱ و ۶۰۲).

اینکه چرا این همه به تن و نیروی بدنی تأکید شده است؟ سوای کمک کردن به نیروهای اهورایی، برای اینکه جسم به خوبی بتواند از روح اطاعت کند باید او را پرورش داد. چون جسم نوکر روح است و نوکر روح باید نیرومند باشد. ضعف بدن مانع تربیت روح می‌شود (کمبل، ۱۳۸۵: ۲۰۵). به قول فردوسی:

تو کردار خوب از توانا شناس   خرد نیز نزدیک دانا شناس
(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۰۷۳).

در دینکرد نیز تن به جامه‌ی روان تشبیه شده است. بنابراین، شایسته است روان به تن زیبا و قوی ملبس شود تا به جایگاه جاودانه خود برسد (زهر، ۱۳۷۵: ۴۵۵).

به همین خاطر شاه و پهلوان در شاهنامه‌ی فردوسی به‌گونه‌ای زیباست که از چهره و ظاهر او می‌توان او را شناخت. چنان‌که گیو، کیخسرو را در جنگل از روی چهره و قد و بالای او که شباهتی به سیاوش داشت بازشناخت:

یکی چشمه‌ای دید تابان ز دور   یکی سرو بالا دلارام پور

همی بوی مهر آمد از روی او   همی زیب تاج آمد از موی او
به دل گفت این کس جز از شاه نیست   چنین چهره جز از درخور گاه نیست
(فردوسی، ۱۳۸۵: ۳۸۹).

همچنین، در داستان بهرام گور، فرستاده‌ای که از ایران به عربستان می‌رود، همین‌که بهرام گور را می‌بیند، از زیبایی چهره و قد و قامت او درمی‌یابد که او شاه ایران است:

چو بهرام را دید داندننده مرد   برو آفریننده را یاد کرد
از آن برز و بالا و آن یال و کفت   فرو ماند بینادل اندر شکفت
همی می چکد گویی از روی او   همی بوی مشک آید از موی او
(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۱۱۶).

در شاهنامه، نقش بدن قهرمان در بروز عشق، در مناسبات نهادهای اجتماعی، در ایجاد انتظارات اجتماعی و قومی قهرمان و در بیان ارزش‌ها و عادت‌واره‌های ایرانی، در قالب آرمان‌ها و فضایل ملی و قومی انکارناپذیر است. چون دفاع از کشور در برابر اهریمنان و متجاوزان بر عهده‌ی پهلوان است (ضیاءالدینی دشت‌خاکی، پورخالقی چتردختی و یوسفی، ۱۳۹۸: ۱۴۹). شاهی از نقش بدن در مناسبات سیاسی و اجتماعی این است که مُنذر برای آنکه پادشاهی بهرام گور را به ایرانیان بقبولاند به بهرام می‌گوید، باید به ایران بروی و بار عام دهی تا بزرگان ایران چهر و قد و بالای تو را ببینند:

بر آنم که ببیند چهر تو را   چنین برز و بالا و مهر تو را.

نخواهند جز تو کسی تخت را   کله‌داری و زیبایی بخت را

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۱۱۷).

۶. معیارهای شوی‌گزینی

۶-۱. تناسب اندام ارزش است

در شاهنامه‌ی فردوسی دختران مادیگرا نیستند. یعنی معیارهای انتخاب همسر برای آنها داشتن ثروت مادی نیست. آنها کمال‌گرا هستند و به ارزش‌های متعالی مرد توجه دارند. دختران ایرانی آرزوی داشتن شوهری نیک‌سیم، جوان و نیرومند

داشتند (خالقی مطلق، ۱۳۹۵: ۱۱۹). آنها با شنیدن وصف پهلوانی، دلاوری و زیبایی بر و بالای مرد شیفته‌ی او می‌شوند. چنانچه در بالا ذکر شد، این موضوع تا حدودی در جهان بینی و باورهای مردمان آن زمانه ریشه دارد. حتی زرتشت در گاتاها آرزومند شهریاری نیرومند و توانا است که با بازوان نیرومند خود او و دین اشه را حمایت کند (آذرگشسپ، ۱۳۵۱: ۱۰۸). جدا از بحث «روح زمانه‌ی اخلاقی» یا بقول داو کینز «زایننگایست‌های اخلاقی»، باید پرسید چرا تناسب اندام ارزش است؟ در شعر ذیل می‌بینیم کنیزکان از ویژگی‌های جسمانی زال برای رودابه سخن می‌گویند و این بیانگر ارزش‌های آن زمانه برای انتخاب همسر بوده است. از شانه‌های پهن، میان لاغر، چشمان و لبان زیبا، کف و ساعد و ران‌های خوش‌تراش:

که زال آن سوار جهان سر به سر	نباشد چُو کس به آیین و فر
که مردی است برسان سرو سهی	همش زیب و هم فر شاهنشاهی
دو چشمش چو دو نرگس قیرگون	لبانش چو بسد رُخانش چو خون
کف و ساعدش چون کف شیر نر	هیون ران و موبد دل و شاه فر

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۱۸).

این که چرا تناسب اندام، چالاکي، دلیری و توانایی حساسیت دختران را نیرو می‌دهد و دل‌های نرم را به تپش می‌آورد؟ (ویل‌دورانت، ۱۳۸۵: ۱۲۵)، زیرا در دنیای کهن زیبایی و جاذبه عبارت بود از هماهنگی و تناسب (همان: ۲۱۸) و زیبایی و تناسب اندام از بعضی جهات با سلامت قرابت دارد. در واقع زیبایی، نامه‌ی سرگشاده‌ای است که ما را به دیگران توصیه می‌کند و پیشاپیش ما را در دل آنها جای می‌دهد. زیبایی را باید مانند موهبتی الهی دانست؛ موهبت خدایان را نیز نباید بی‌مقدار شمرد (شوپنهاور، ۱۳۹۴: ۳۹). بر اساس این پندار، تندرستی و نیرومندی و زیبایی همه چیزهای نیک هستند (افلاطون، ۱۳۴۶: ۵۰). برخی از اخلاق‌گرایان کهن، زیبایی بدن را مشابه زیبایی فکر دانسته‌اند. زیرا زیبایی‌های ذهنی و زیبایی‌های جسمی همه موهبت‌هایی هستند که باعث اعتبار می‌شوند و حال دیگران را خوب می‌کنند. شانه‌های پهن، شکم صاف، مفاصل سفت، پاهای خوش‌تراش، اینها در نوع انسان زیباست. چون نشان قدرت و سرزندگی است. ضمن اینکه در نگاه نخست منشأ بخش مهمی از خوش آمدن است. در دوران باستان، قوت بدنی و چالاکي، چون در جنگ فایده و اهمیت بسیاری داشت، بیش از امروز مورد اعتبار و ارزش بود (هیوم، ۱۳۹۵: ۱۲۴-۱۲۳). گزاره‌های اخلاقی و قانونی جوامع کهن متفاوت از امروز بود. آنها برای خود آبخوری از ارزش‌های اخلاقی بر ساخته بودند که بنیاد سروری خویش و مانایی قدرت و سیطره‌ی خویش را بر آن استوار دارند. بنابراین، گزاره‌های اخلاقی جوامع شهسوار و جنگاور بر پایه‌ی توان جسمانی و هرچه با قدرت بدنی و جنگ و مخاطره و شکار و دیگر بازیگری‌های بدنی گره خورده بود (نیچه، ۱۳۹۹: ۲۲). به‌همین دلیل، زن قدرت را بر زیبایی ترجیح می‌دهد. چراکه قدرت بشارت دهنده‌ی دفاع و نیرومندان تکامل یافته است (ویل‌دورانت، ۱۳۸۵: ۲۲۴). نمونه بارز این سخن در شاهنامه آنجاست که به رودابه گفته می‌شود زال پیرزاد است و روی و موی او سفید که رودابه در پاسخ با اشاره به بازو و کتف و یال زال می‌گوید با روی و موی او کاری ندارد:

به بالای من پور سام است زال	ابا بازوی شیر و با کتف و یال
گرش پیر خوانند یا نوجوان	مرا هست آرام جان و روان...
برو مهربانم نه از روی و موی	به سوی هنر گشتمش مهرجوی

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۱۱۴).

در داستان‌های شاهنامه فراوان آمده است که چون دختر شهریاری می‌خواست همسری را برای خود برگزیند، از میان خواستگاران، آنکه از همه دلیرتر، زیباتر و قوی‌تر بود به او دل می‌بست. و این گاهی با آزمون و گاهی با نبردهای تن به تن یا انجام کارهای توانفرسا برگزار می‌شد. به عنوان نمونه کتابیون حتی وقتی خواب خواستگاران را می‌بیند، در خواب آن را برمی‌گزیند که از همه زیباتر و بلندبالا تر است:

کتابیون چنان دید یک شب به خواب که روشن شدی کشور از آفتاب

از انبوه مردم ثریا شدی	یکی انجمن مرد پیدا شدی
غریبی دل آزار و فرزانه‌ای	سر انجمن بود بیگانه‌ای
نشستن چون بر سر گاه شاه	به بالای سرو و به دیدار ماه
وزو بستدی دسته‌ی رنگ و بوی	یکی دسته دادی کتایون بدوی

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۷۷۶-۷۷۵).

تعبیر خواب نیز در راستای همان اندیشه است که زیباترین و با بُرز و یال‌ترین خواستگار را که گشتاسب است در میان خواستگاران انتخاب می‌شود:

که آن خواب سر برکشید از نهفت...	چو از دور گشتاسب را دید گفت
هم اندر زمان پیش قیصر دوید	چو دستور و آموزگار آن بدید
به بالای سرو سهی بر چمن	که مردی گزین کرد از انجمن
که هر کش بیند بماند شگفت	به رُخ چون گلستان و با یال و کفت

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۷۷۶).

این که چرا زیباترین شخص را انتخاب می‌کنند؟ به این دلیل است که جفت‌جویی در خدمت مقاصد حیات است؛ عشق به زیبایی و تناسب اندام؛ به انتخاب اصلح که بالا برنده‌ی کیفیت حیات است، کمک می‌کند (دورانت، ۱۳۸۵: ۱۲۸). اسپنسر نظریه‌ی بقای اصلح را یک قانون طبیعی می‌داند که کاربرد جهانی و همگانی دارد. یعنی همه چیز در جهان از نباتی گرفته تا اجتماعی و غیراجتماعی همه تابع قوانین تکامل هستند. جامعه تحت یک سامان طبیعی می‌تواند اعضای ناسالم و غیراصلح و کندکارش را پیوسته تحت فشار قرار دهد تا تعداد ناشایستگان کاهش یابد (اسپنسر، به نقل از کوزر، ۱۳۵۸: ۱۳۷-۱۳۶ و ۱۵۰). در واقع آنانکه از سر عشق ازدواج می‌کنند این کار را بخاطر اراده‌ی نوع انجام می‌دهند نه از سر اراده‌ی فردی. درست است که این افراد گمان می‌کنند که سعادت شخصی خود را دنبال می‌کنند، اما مقصود حقیقی و ناخودآگاه آنها، فردی است که فقط از ایشان به دنیا می‌آید. بر این اساس، کسی که با معیارهای مادی و برای پول ازدواج می‌کند، بیشتر بر اساس خواست فردی زندگی می‌کند تا خواست نوع؛ یعنی درست برخلاف طبیعت؛ به همین دلیل چنین وصلتی غیرحقیقی و تحقیربرانگیز است. دختری که معیار او ثروتمند بودن نیست و ارزش‌های متعالی و تناسب اندام برایش معیار است؛ سعادت فردی را فدای نوع می‌سازد. او بر اساس روح طبیعت عمل کرده است و سعادت نسل آینده را تضمین می‌کند نه نسل حاضر را (شوپنهاور، ۱۳۸۶: ۵۴-۵۳). با توجه به اینکه سعادت نوع مهمتر، متعالی‌تر و بنیادین‌تر از سعادت شخص است؛ اگر ما آن را نادیده بگیریم از ارزش آن کاسته و از مسیر اصلی طبیعت منحرف شده و به فساد گرائیده‌ایم. ما اغلب فساد را به معنی عمل نامشروع یا پرداخت نامشروع به مقامات مسئول می‌گیریم، درحالی که فساد معنی وسیع‌تری دارد. اگر ما با امری، فعالیت یا رسمی بر اساس هنجار نازل‌تر از آنی که زینده‌ی آن است رفتار کنیم، فاسدش کرده‌ایم. ازدواج مقدس‌تر و متعالی‌تر از آن است که با منطق بازاری به آن نگریم (سندل، ۱۳۹۴: ۳۹ و ۸۶). بنابراین، نه می‌شود و نه باید به عشق نگاه اقتصادی داشت یا به اقتصادی کردن عشق اندیشید. با پول نمی‌شود، عشق، «آن گران‌بهارترین پدیده دنیا»، را خرید (همان: ۱۱۱-۱۱۰). نگاه اقتصادی به ازدواج، ضربه‌ای جبران‌ناپذیر به آینده نوع خواهد زد. در واقع این تفکر را باید یک انحراف دانست. چون هرچیز زیان‌بخش به حال نوع زشت می‌نماید و وارونه آن زیباست (ویل دورانت، ۱۳۸۵: ۲۲۱).

یکی دیگر از معیارهایی که در دنیای کهن از اهمیت خاصی برای جنس ماده برخوردار بود، دلیری در جنگ و شجاعت بود. البته در دنیای کهن معیارهای زیبایی متفاوت بود، چنانکه معیار یونانیان برای زیبایی، دلاوری بود (دورانت، ۱۳۸۵: ۲۲۳). دلیری به گونه‌ای در تاریخ بشر اهمیت داشته که نیچه آن را «اصل تمامی تاریخ انسان» می‌داند (نیچه، ۱۳۸۰: ۳۲۰) و می‌گوید: «من در مقابل تمام علائمی که آغاز عصری مردانه‌تر و جنگجویانه‌تر را نوید می‌دهند، سر تعظیم فرود می‌آورم. عصری که دوباره شجاعت را بیش از هر چیز مورد ستایش قرار می‌دهد» (نیچه، ۱۳۹۲: ۲۵۱). علائم این عصری که شجاعت را بیش از هر چیز دیگری مورد ستایش قرار دهند در شاهنامه‌ی فردوسی دیده می‌شود. چنانکه: گیو به جفت خویش می‌گوید، اگر پسر ما دلیر نباشد از او مهر و پیوند را می‌بریم:

چنین گفتم مر جفت را نره شیر / که فرزند ما گر نباشد دلیر

ببریم از او مهر و پیوند پاک / پدرش آب دریا بود مام خاک

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۶۱۴).

همچنین در شاهنامه یکی از معیارهای زنان برای ازدواج دلیری پهلوان است. به گونه‌ای که تهمینه به رستم می‌گوید:

به کردار افسانه از هر کسی / شنیدم همی داستانت بسی

که از دیو و شیر و نهنگ و پلنگ / نترسی و هستی چنین تیزچنگ

شب تیره تنها به توران شوی / بگردی بر آن مرز و هم نغوی

بدرد دل شیر و چرم پلنگ / هر آن‌گه که گرز تو بیند به چنگ...

چنین داستان‌ها شنیدم ز تو / بسی لب به دندان گزیدم ز تو...

(فردوسی، ۱۳۸۵: ۲۵۲).

فایده‌ی شجاعت برای زن چه بوده است؟ فایده‌مندی شجاعت، چه برای همگان و چه برای شخص موصوف به آن، یکی از بنیادهای مسلم شایستگی است. صفت مزبور درخششی خاص دارد که تماماً از ذات آن و از کمال بزرگ‌منشانه‌ای که از آن جدایی‌ناپذیر است، برمی‌خیزد. به همین سبب در بین بسیاری از اقوام کهن، «کارِ تکریم شجاعت را به جایی رساندند که در زبان آنها کلمه‌ی معادل این صفت، فضیلت است» و آن هم «برترین فضیلت» (هیوم، ۱۳۹۵: ۱۴۰ و ۱۳۹). ویل دورانت (۱۳۹۵: ۱۳۷)، بر این باور است که در هر نسل، ماده، نر جنگی را برمی‌گزیند، بی‌آنکه خود بداند. در این کار احتیاج به حمایت از کودک و منزل نهفته است. این معیار و لذت بردن از شجاعت و مردانگی مرد که در دوران کهن اهمیت داشت، گاهی بر احساسات اقتصادی نوین زن غالب می‌آید، چنانکه گاهی ترجیح می‌دهد با دیوانه‌ی شجاعی ازدواج کند، اما با مرد پولدار بزدلی ازدواج نکند. اگر این روزها زنان چندان که باید فرمانبردار مرد نیستند، به دلیل آن است که زندگی نوین شجاعت را از مردان گرفته است. به همین خاطر است که برپایه دیدگاه داروین، از آنجایی که ماده نری را انتخاب می‌کند که قوی بوده و با شجاعت بر سایر نرها غلبه کرده باشد، معمولاً رقابت شدیدی بین نرها درمی‌گیرد (رایان و ساسیلدا جفا، ۱۳۹۳:).

شجاعت در شاهنامه‌ی فردوسی به‌عنوان معیار شوی‌گزینی آنقدر اهمیت دارد که وقتی خواستگاران از گنج و خواسته خود صحبت می‌کنند، پدر دختر یا خود دختر از داماد شجاعت. یا انجام کاری بزرگ که نشان دهنده‌ی شجاعت او باشد؛ درخواست می‌کنند. چنانکه وقتی میرین رومی از دختر میانی گشتاسپ خواستگاری می‌کند و گنج خود را به رخ می‌شد، گشتاسپ از او شجاعت می‌خواهد:

که من سرافرازم به گنج و به کام / به مردی رسانیده بر چرخ نام

به من ده سرافراز دخترت را / به من تازه کن نام و افسرت را

چنین گفت قیصر که من زین سپس
 کنون هر که جویند خویشی من
 یکی کار کردنش باید بزرگ
 شود تا سر بیشه‌ی فاسقون
 یکی گرگ ببند به کردار پیل
 بر آن بیشه بر نگذرد نره شیر
 هرآن کس که بر وی بدرید پوست
 نجویم بدین روی پیوند کس...
 وگر سر برآرد به پیشی من
 که خوانندش اندر بزرگان سترگ...
 بشوید دل و دست و مغزش به خون
 تن ازدها دارد و زور نیل...
 نه پیل و نه ببر و نه مرد دلیر
 مرا باشد او یار و داماد و دوست
 (فردوسی، ۱۳۸۵: ۸۷۷).

وقتی خواستگار دیگری به نام آهن برای دختر سوم گشتاسپ می‌آید و می‌گوید به گنج و به هنر از دیگر داماد گشتاسپ یعنی «میرین» برتر است؛ باز گشتاسپ رسم نیاکان را به او یادآوری می‌کند که دختر به کسی می‌دهند که کاری سترگ و شجاعانه از او سر بزند:

به نزدیک قیصر شد آن شاهزاد
 ز میرین به هر گوهری بگذرم
 به من ده کنون دختر کهنترت
 چنین داد پاسخ که پیمان ما
 که داماد نگزیند این دخترم
 چو میرین یکی کار بایدت کرد
 به کوه سقیلائی ازدهاست
 اگر کم کنی ازدها را ز روم
 بگفتا که بوم از تو آباد باد
 به گنج و به تیغ و هنر برترم
 به من تازه کن لشکر و افسرت
 شنیدی مگر با جهانبان ما
 ز راه نیاکان خود بگذرم
 وز آن پس تو باشی مرا هم‌نبرد
 که کشور همه ساله زو در بلاست
 سپارم تو را دختر و گنج و بوم
 (فردوسی، ۱۳۹۸: ۷۸۲).

اینکه گشتاسپ از راه نیاکان سخن می‌گوید، قابل تأمل است. او بیان می‌کند که دختر من داماد انتخاب نمی‌کند، مگر اینکه داماد کار شجاعانه‌ای انجام دهد. می‌دانیم که طبق شاهنامه زرتشت در زمان گشتاسپ ظهور می‌کند. در دین زرتشت برای نبرد با اهریمن و یا نیروهای اهریمنی باید دلیر بود. چنانکه در اوستا به این مورد اشاره شده است: «فرزندان دلیر را افزونی بخش. از آن دلیران پایدار انجمنی پیروز شکست‌ناپذیر که همستاران را به یک زخم از پای درآورند؛ که دشمنان را به یک زخم شکست دهند و رنج و ناکامی رسانند و پیمان‌شناسان را آشکارا شادکامی و رامش بخشند» (دوستخواه، ۱۳۷۴: ۶۰۰). به همین دلیل است که نیچه عنوان سترگ‌ترین کتاب خود را «چنین گفت زرتشت» می‌نهد.

۷. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با استناد به نظریه‌های فیلسوفانی مانند: افلاطون، شوپنهاور، نیچه، هیوم و ویل دورانت؛ تأمل و تحلیلی فلسفی بر هدف از ازدواج و معیارهای شوی‌گزینی در شاهنامه‌ی فردوسی داشته است. نتایج حاکی از آن است که هدف از ازدواج، تداوم نوع و زادن فرزند بوده است. آنگونه که از شواهد پیداست این اندیشه، ریشه در باورهای مذهبی و اساطیری ایرانیان داشت. در شاهنامه‌ی فردوسی نیز هدف از ازدواج در اکثر موارد زادن فرزند است. همان چیزی که شوپنهاور، نیچه و

ویل دورانت با بیانی فلسفی به تفسیر و تحلیل آن پرداخته‌اند. همچنین در فرهنگ ایرانی -دین زرتشت- و به تبع از آنها در شاهنامه‌ی فردوسی، به تن، زیبایی تن و تناسب اندام توجه ویژه‌ای شده است. تناسب اندام از چنان جایگاهی در شاهنامه‌ی فردوسی برخوردار است که یکی از اصلی‌ترین معیارهای شوی‌گزینی از جانب دختران بوده است. اینکه چرا تناسب اندام و دلیری بر دیگر معیارها برتری داشته است؟ را هریک از فلاسفه به گونه‌ای تحلیل کرده‌اند. هیوم معتقد است که زیبایی تن به اندازه‌ی زیبایی فکر ارزشمند بوده است. چون زیبایی تن، همانند زیبایی فکر، حال ما را خوب می‌کند. در واقع، به‌نوعی بیانگر تعادل، هماهنگی و تناسب است. همچنین، نشان قدرت و سرزندگی هستند که در دنیای کهن در جنگ بسیار ارزنده بود. در جوامع شهسوار و جنگجو مانند ایرانیان؛ قدرت، شجاعت و چالاک‌ی ارزشی فراتر از هر چیز دیگری داشت. به‌همین دلیل، زن، قدرتِ بدنی را بر دیگر معیارها ترجیح می‌دهد؛ چراکه قدرت بشارت دهنده‌ی دفاع و نیرومندان تکامل یافته است. بنابراین، در اندیشه‌ی مذهبی ایرانیان که گیتی عرصه‌ی نبرد دو نیرو بود، برای کمک به نیروهای اهورایی و شکست نیروهای اهریمنی باید دلیر و قدرتمند بود.

یکی دیگر از معیارهای شوی‌گزینی و ارزش‌هایی که هم در شاهنامه‌ی فردوسی و هم در آموزه‌های فلسفی فیلسوفانی مانند: افلاطون، نیچه و هیوم به آن توجه خاصی شده است، دلیری است. هیوم آن را بنیادِ مسلم شایستگی و برترین فضیلت می‌داند. نیچه آن را اصلِ تمامی تاریخ انسان می‌داند. در شاهنامه نیز پهلوانی که دلیر نباشد، پهلوان نیست و پدران، مردن فرزندان را بر ترسو بودن آنها ترجیح می‌دادند. دختران نیز خواستگار شجاع و نترس را بر خواستگارِ ثروتمند ترسو ترجیح می‌دادند. تهمینه وقتی آوازه‌ی دلیری و شجاعت رستم را می‌شنود بر او دل می‌بندد. گشتاسپ نیز وقتی خواستگاران دخترانش از داشتن گنج و خواسته سخن به میان می‌آورند، از آنها شجاعت و یا کارهای شجاعانه می‌خواهد. ویل دورانت معتقد است در این کار احتیاج به حمایت از کودک و منزل نهفته است.

منابع

- آبان‌یشت (۱۳۹۲)، ترجمه‌ی چنگیز مولایی، تهران: دایره‌المعارف بزرگ اسلامی.
- آیدنلو، سجاد (۱۳۸۷)، «چند بُن‌مایه و آیین مهم «ازدواج» در ادب حماسی ایران (با ذکر و بررسی برخی نمونه‌های تطبیقی)»، *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد*، شماره ۱۶۰، بهار ۱۳۸۷، صص ۲۳-۱.
- افلاطون (۱۳۴۶)، *چهار رساله*، ترجمه محمود صناعی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- افلاطون (۱۳۸۳)، *جمهوری*، ترجمه فواد روحانی، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- پزشکی به روایت کتاب سوم دینکرد (۱۳۹۰)، ترجمه نرجس بانو صبوری، تهران: دایره‌المعارف بزرگ اسلامی.
- بلخاری، حسن (۱۳۸۷)، «مفهوم حکمت در شاهنامه»، *اسطوره متن هویت‌ساز (حضور شاهنامه در ادب و فرهنگ ایرانی)* به کوشش بهمن نامور مطلق، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- حجت‌خواه، حامد (۱۳۹۸)، *از چشم‌انداز نیچه*، تهران: آگه.
- حمیدیان، سعید (۱۳۸۷)، *درآمدی بر اندیشه و هنر فردوسی*، تهران: ناهید.
- دورانت، ویل (۱۳۷۸)، *تاریخ تمدن*، ترجمه احمد آرام، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- دورانت، ویل (۱۳۸۵) *لذات فلسفه*، ترجمه عباس زریاب، تهران: انتشارات علمی فرهنگی.
- دوستخواه، جلیل (۱۳۸۴)، *شناخت‌نامه‌ی فردوسی و شاهنامه*، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- رایان، کریستوفر و ساسیلدا جفا (۱۳۹۳)، *سرشت جنسی انسان: فراز و نشیب روابط جنسی از ماقبل تاریخ تا امروز*، ترجمه: مهید مهدیان.
- زرقانی، سید مهدی و دیگران (۱۳۹۷)، *تاریخ بدن در ادبیات*، تهران: نشر سخن.

- زهر، آر. سی (۱۳۷۵)، *طلوع و غروب زردشتی گری*، ترجمه تیمور قادری، تهران: فکر روز.
- سندل، مایکل (۱۳۹۴)، *آنچه با پول نمی توان خرید: مرزهای اخلاقی بازار*، ترجمه حسن افشار، تهران: مرکز. شمیسا، سیروس (۱۳۹۶)، *شاه نامه ها*، تهران: هرمس.
- شوینهاور، آرتور (۱۳۸۶)، *جهان و تأملات فیلسوف*، گزیده و ترجمه رضا ولی یاری، تهران: مرکز.
- شوینهاور، آرتور (۱۳۹۴)، *در باب حکمت زندگی*، ترجمه: محمد مبشری، تهران: نیلوفر.
- ضیاءالدینی دشت خاکی، علی؛ پورخالقی چترودی، مهدخت و یوسفی، علی (۱۳۹۹)، «تحلیل جامعه شناسی بدن در شاهنامه با تکیه بر پیکرینگی خاندان سام»، *نقد و نظر ادبی*، سال پنجم، دوره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۹، شماره پیاپی ۹، ۱۶۷-۱۴۳.
- فردوسی، ابوالقاسم (۱۳۸۵)، *شاهنامه*، بر اساس نسخه ی ژول مل، به کوشش عبدالله اکبریان راد، تهران: الهام.
- فریزر، جیمز جرج (۱۳۸۴)، *ساخته زرین (پژوهشی در جادو و دین)*، ترجمه کاظم فیروزمند، تهران: آگاه.
- کرازلی، میرجلال الدین (۱۳۹۸)، *نهادنامه ی داد (کندکاوی در شاهنامه)*، تهران: نشر گویا.
- کمبل، جوزف (۱۳۸۵)، *قهرمان هزار چهره*، برگردان شادی خسروپناه، مشهد: گل آفتاب.
- کوزر، لیوئیس (۱۳۵۸)، *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی*، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- مگی، براین (۱۳۸۲)، *مردان اندیشه (پدیدآورندگان فلسفه معاصر)*، ترجمه: عزت الله فولادوند، تهران: طرح نو.
- نامور مطلق، بهمن و دیگران (۱۳۸۷)، *اسطوره متن هویت ساز (حضور شاهنامه در ادب و فرهنگ ایرانی)*، تهران: علمی و فرهنگی.
- نیچه، فریدریش (۱۳۸۰)، *چنین گفت زرتشت: کتابی برای همه کس و هیچ کس*، ترجمه داریوش آشوری، تهران: آگاه.
- نیچه، فریدریش (۱۳۹۲)، *حکمت شادان*، ترجمه: جمال آل احمد، سعید کامران و حامد فولادوند، تهران: جامی.
- نیچه، فریدریش (۱۳۹۷)، *فراسوی نیک و بد*، ترجمه ی داریوش آشوری، تهران: شرکت سهامی انتشارات خوارزمی.
- نیچه، فریدریش (۱۳۹۹)، *غروب بتان*، ترجمه مسعود انصاری، تهران: دیبا.
- هیوم، دیوید (۱۳۹۵)، *کاوشی در مبانی اخلاق*، ترجمه مرتضی مردیها، تهران: مینوی خرد.
- الیاده، میرچا (۱۳۷۵)، *اسطوره، رؤیا، راز*، تهران: انتشارات فکر روز.
- یاسپرس، کارل (۱۳۸۳)، *نیچه: درآمدی بر فهم فلسفه ورزی او*، ترجمه سیاوش جمادی، تهران: ققنوس.

References

- Plato, (2005). *The Republic*, translated by Fuad Rouhani, Tehran: Elmi-Farhangi Publication. [Persian].
- Hojjatkhah, H, (2018). *From Nietzsche's perspective*, Tehran: Agah. [Persian].
- Hamidian, S, (2008). *An introduction to Ferdowsi's thought and art*, Tehran: Nahid. [Persian].
- Khaleghi Motlaq, J, (2015), *Women in the Shahnameh*, translated by Ahmad Binazir, Tehran: Morvarid. [Persian].
- Durant, W, (2000). *The Story of Civilization*, translated by Ahmad Aram, Tehran: Elmi-Farhangi Publication. [Persian].

- Durant, W, (۲۰۰۶). The Pleasures of Philosophy, translated by Abbas Zaryab, Tehran: Elmi-Farhangi Publication. [Persian].
- Dostkhah, J, (۱۹۹۶), Avesta (report and research), Tehran: Morvarid. [Persian].
- Dostkhah, J, (۲۰۰۶), Ferdowsi's Identification and Shahnameh, Tehran: Cultural Research Office. [Persian].
- Zarghani, Seyyed Mehdi and others, (2017). History of the body in literature, Tehran: Sokhan. [Persian].
- Zenner, R. 3, (۱۹۹۷). The rise and fall of Zoroastrianism, translated by Teymur Qadri, Tehran: Fekr Rooz. [Persian].
- Shamisa, S, (2016). Shahe Namehha, Tehran: Hermes. [Persian].
- Schopenhauer, A. (2008). The world as will and presentation, Translated by Valiyari, R. Tehran: Markaz. [Persian]
- Schopenhauer, A, (2014). The wisdom of life, translated by: Mohammad Mobasheri, Tehran: Nilufar. [Persian].
- Ferdowsi, A, (۲۰۰۷). Shahnameh, based on the version of Julius mohl, by Abdullah Akbarian Rad, Tehran: Elham. [Persian].
- Fraser, J, (2004). The Golden Bough (research on magic and religion), translated by Kazem Firouzmand, Tehran: Agah. [Persian].
- Kag, J, (2019). Hiking with Nietzsche: Becoming oneself, translated by Maryam Peyman, Tehran: Khazeh Publishing. [Persian].
- Kazzazi, M, (2018). Nehadnameh Dad (research in the Shahnameh), Tehran: Goya Publishing. [Persian].
- Campbell, J, (1385). The Hero of a thousand faces, translated by Shadi Khosrupanah, Mashhad: Gol Aftab. [Persian].
- Kozer, L, (1358). The life and thought of great sociologists, translated by: Mohsen Thalathi, Tehran: Elmi Publishing. [Persian].
- Nietzsche, F, (1380). Also Speech Zarathustra, translated by Dariush Ashuri, Tehran: Agah. [Persian].
- Nietzsche, F, (2012). The Gay Science, translated by Jamal Al Ahmad, Saeed Kamran and Hamed Fouladvand, Tehran: Jami. [Persian].
- Nietzsche, F, (2017). Beyond Good and Evil, translated by Dariush Ashuri, Tehran: Kharazmi Publishing Co. [Persian].
- Nietzsche, F, (2019 Twilight of the Idols, translated by Masoud Ansari, Tehran: Diba. [Persian].
- Hume, D, (2015). An exploration of the foundations of ethics, translated by Morteza Mardiha, Tehran: Minoy Kherd. [Persian].
- Eliade, M, (1375). Myths, Dream, Mysteries, Tehran: Feker Rooz Publications. [Persian].

